

Obraćanje visokog predstavnika Paddyja Ashdowna: “Nekad i sad - Izazovi izgradnje mira u Bosni i Hercegovini”

Ostvareni napredak

Politički forum, Dejton

Otkada sam preuzeo dužnosti visokog predstavnika međunarodne zajednice u Bosni i Hercegovini prije tri i pol godine, često sam komentirao u javnosti kako je davno prošlo vrijeme kada se o budućnosti Bosne i Hercegovine moglo razgovarati i odlučivati u zračnoj bazi u Ohaju.

Naime, ovo je zasigurno pravo vrijeme i pravo mjesto da jasno kažem kako nemam ništa protiv te zračne baze.

Radi se o odličnoj vojnoj bazi u divnom gradu i, doista, vrijednost posla koji je urađen ovdje u Dejtonu prije deset godina danas se može mjeriti kroz postignute rezultate.

Radilo se o zadatku trajnih moralnih i političkih vrijednosti.

Dejtonski pregovori zaustavili su tri i pol godine krvoprolia.

Čak i najstrožiji kritičari Dejtona i procesa koji je on pokrenuo ne poriču da je ovaj sporazum spasio ljudske živote. I to je bio njegov najveći uspjeh.

Veoma je važno da napravimo jasnu razliku između samog sporazuma i *procesa* njegove implementacije.

Sporazum je dogovoren ovdje, nakon više sedmica pregovora.

Proces je nastavljen sve do danas. Pregovori nikada nisu prestali.

Upravo je Dejtonski *proces* omogućio BiH da ustraje na dugom putu oporavka.

Da bi shvatili kako daleko je ova zemlja odmakla na tom putu, dovoljno je samo napomenuti da sada, samo deset godina nakon tog užasnog rata, BiH treba da otpočne proces koji će u konačnici rezultirati punopravnim članstvom u Evropskoj uniji – nešto što je bilo potpuno nezamislivo i prije svega tri godine, pogotovo prije deset godina.

Ovo je ista ona zemlja čiji su pregovarači prije deset godina u svojoj pregovaračkoj strategiji imali i opciju povratka u ratno stanje. Ovo je ista ona zemlja čiji su građani prije deset godina bili prinuđeni da žive u oskudici i strahu.

A sada je ta zemlja na putu da uđe u Evropsku uniju.

Vjerujem da ćemo svi mi priznati da je BiH otišla mnogo dalje u svome napretku mnogo brže nego što smo se mogli nadati kada je sporazum potpisan nedaleko odavde, prije deset godina.

Jedan od osnovnih razloga za to leži u činjenici da je Dejtonski sporazum predstavljao veoma promišljen spoj odgovarajuće čvrstine i nepopustljivosti neophodnih da se očuva mir, te fleksibilnosti koja omogućava reforme.

Šta smo naučili iz Dejtonskog procesa u Bosni i Hercegovini?

Dakle, ja bih rekao da je osnovna lekcija koju smo naučili da politički sporazumi nisu, i ne mogu biti, uklesani u kamenu.

Tumačenje, implementacija i modifikacije *moraju* neizostavno biti dio procesa da bi sporazum funkcionirao.

Ti su faktori omogućili da Dejton funkcionira.

Prvu fazu implementacije obilježio je impresivan uspjeh u provedbi vojnog dijela sporazuma, te nečuvena politička neodgovornost.

Intervencija međunarodnih snaga pod vodstvom NATO-a koje su raspoređene duž borbenih linija za svega tri sedmice u zimu 1995. godine izuzetan je primjer odlučnog i efikasnog razmještanja vojnih snaga.

Već od prvih dana raspoređivanja vojnih trupa, mir i sigurnost u Bosni i Hercegovini nisu bili ugroženi. Smanjenja broja mirovnih trupa koja su uslijedila kasnije također ukazuju da je ovaj proces stalno i kontinuirano jačao. Snage Evropske unije, koje se također kontinuirano smanjuju a trenutno broje 6,000 raspoređenih ljudi, u stanju su da očuvaju sigurno i mirno okruženje u zemlji čije su oružane snage svedene na odgovarajuću veličinu i pod demokratsku kontrolu države.

Početna faza implementacije političkog dijela sporazuma bila je, kao što je svima poznato, mnogo manje uspješna.

U mjesecima nakon Dejtona, reketaši iz ratnog perioda učvrstili su i ojačali svoju vlast u lokalnim administracijama. Oni koji su se dobro snašli na crnom tržištu za vrijeme rata dobavljali su i distribuivali robu po nerealno visokim cijenama, u okruženju u kojem je vladala potpuna oskudica.

U ovoj fazi, političku implementaciju obilježavali su nedostatak volje, nesposobnost i opstrukcije.

Međunarodnoj zajednici trebalo je vremena da se uhvati u koštac sa ovim problemom. U početku je težište stavljeno na održavanje slobodnih i pravednih izbora. U prvih sedam godina održana su tri kruga opštih izbora. Ne bi bilo pogrešno zaključiti da je svaki naredni krug glasanja bio slobodniji i pravedniji od prethodnog – ali ovi izbori dešavali su se u sredini koja je bila potpuno izobličena zbog političkih, socijalnih, demografskih i ekonomskih anomalija.

I dok su političke stranke ulagale svu svoju energiju u pružanje samo prividne pomoći svojim biračima (obično tako što su preusmjeravali međunarodnu pomoć od njene prvobitne namjene), i natjecali se tko će prigrabiti veću korist političke vladavine, stvarnu političku situaciju karakterizirali su potpuna stagnacija i propadanje.

Ovo je bilo prikriveno velikim obimom pomoći koja je pristizala u zemlju prvih godina. Ali do kraja devedestih godina bilo je jasno da se ovaj problem mora riješiti.

U drugoj fazi Daytonskog procesa, odnosno krajem 1997.god. došlo je do uvođenja bonskih ovlasti, koje su visokom predstavniku omogućile da eliminiira brojne opstrukcije smjenom nekooperativnih zvaničnika i, gdje je to bilo potrebno, donošenjem reformskih zakona. Paralelno sa ovim, stavljen je akcenat na osposobljavanje političkih i ekonomskih institucija da *funkcioniraju* umjesto da ih se podupire putem međunarodne pomoći.

Morali su se postaviti snažni i trajni temelji za kontinuiranu reformu, a ovo je podrazumijevalo izmjenu nekih od ključnih odredbi Daytonskog sporazuma. Reforme usaglašene od strane glavnih političkih stranaka u aprilu 2002.god. osmišljene da se olakša provedba odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda otpočele su ovaj proces teških ali neophodnih reformi.

Teških jer je to uključivalo ponovno otvaranje pitanja koja su se u Daytonu pokazala izuzetno osjetljivim.

Neophodnih jer je to bio jedini način rješavanja temeljnih nepravdi u tkivu bh. političke strukture i jedini način da se zemlja pripremi za proces pristupanja Evropskoj uniji.

BiH je, na početku ove decenije, još uvijek bila daleko od ispunjavanja savremenih evropskih normi u pogledu političkog predstavljanja, građanskih prava, mogućnosti pristupa pravnoj pomoći i osnovne efikasnosti administracije.

Model pomoću kojeg smo nastojali provesti efikasne reforme u kontekstu posebnih društvenih i političkih uslova BiH bio je stvaranje ključnih institucija na državnom nivou, koje upravljaju visoko decentraliziranom zemljom.

Ovo je model koji je nastao kroz Daytonski proces. On je logična posljedica Daytonu i rješava ključna pitanja koja se nisu mogla riješiti na zadovoljavajući način u Daytonu.

U izgradnji ovog modela nastojali smo da BiH dovedemo do cilja do kojeg želi doći velika većina njenih građana, a taj cilj je biti nepovratno na putu ka funkcionalnoj državnosti i putu koji vodi u Evropsku uniju i NATO.

Od ove jeseni se nalazimo na tom putu.

Niko, u i izvan BiH, se ne želi vratiti natrag na teški i trnoviti put koji nas je doveo do ove pozicije. Bila je to duga, teška borba. Građani BiH su morali da izađu na kraj s teškoćama – često su morali trpiti teškoće koje su se mogle izbjeći da su njihovi politički lideri pokazali veću kreativnost i veću mudrost. Ali je u posljednje vrijeme politički establišment, unatoč svim svojim manama, skupio potrebnu hrabrost i kreativnost kako bi prevazišao preostale prepreke.

Za to im odajem priznanje.

Čini se, u svakom slučaju, da sam dobar dio svog života proveo boreći se protiv destruktivnog nacionalizma – i neću se sada promijeniti.

Ipak, moram priznati da su samozvane “nacionalističke stranke” koje su pobijedile na izborima u BiH u oktobru 2002.god predvodile najsnažniji period promjene i reforme u post-Daytonskoj istoriji BiH – i u svakom slučaju, neke sada, čini se, žele da se iznutra reformiraju i odmaknu od nacionalizma starog stila iz ratnih godina idući u pravcu konvencionalnije evropske politike desnog centra. Pozdravljam ovo i nadam se da će se ovo nastaviti.

I tako, danas, imamo izuzetnu sliku.

Možemo se osvrnuti i pogledati unatrag ka Daytonu.

I možemo gledati naprijed ka Briselu.

Ali sada Evropska unija, i u konačnici pristupanje BiH Evropskoj uniji, moraju izvršiti dominantan uticaj na daljnji napredak BiH.

Vijeće za implementaciju mira je jasno stavilo do znanja da je spremno, kada proces za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju bude u toku, da sve manje i manje koristi bonske ovlasti.

Bonske ovlasti su ustanovljene sa svrhom.

One su u velikoj mjeri poslužile toj svrsi i zbog toga su sve manje i manje potrebne.

Istovremeno, Vijeće za implementaciju mira je naznačilo da će otpočinjanje procesa za potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju stvoriti odgovarajuće uslove da se izvrši tranzicija sa pozicije visokog predstavnika u poziciju specijalnog predstavnika Evropske unije. Smatram da ova tranzicija može uskoro započeti, i mogla bi se okončati, ne uzimajući u obzir nepredviđene okolnosti, do sljedećih općih izbora u oktobru 2006.god.

Transformacija i potom postepeni prestanak postojanja OHR-a bi se tada mogli promatrati kao korisno administrativno i diplomatsko obilježje Daytonskog procesa.

Svi smo veoma svjesni uporne sposobnosti organizacija da održavaju i nastavljaju svoje postojanje. Privremene birokratije se obično priključe državnom tijelu; privremene pozicije obično postanu stalne.

To se nije desilo u slučaju OHR-a i to se nije desilo *unatoč* činjenici da je ova organizacija preuzela centralnu ulogu u političkom životu BiH.

Nastojali smo da svoje napore što konkretnije usredotočimo na ključne strateške zadatke navedene u Planu implementacije misije (MIP), koji je prvi put objavljen u januaru 2003.god. a od tada ažuriran početkom svake godine. U Planu implementacije misije se jasno navodi ono što je ostvareno, na koji način se broj osoblja OHR-a mora smanjiti i koje se praktične mjere moraju utvrditi za ono što se još mora uraditi.

Broj osoblja organizacije je skoro prepolovljen u odnosu na vrhunac u broju osoblja koji smo imali u u 2002. godini, a budžet za 2006. godinu također je prepolovljen, te sada iznosi oko 13 miliona eura, u poređenju sa ukupno 26 miliona eura u 2004. godini. Sada aktivno sagledavamo načine na koje OHR može izvršiti prenos mnogih funkcija koje je vršio u toku protekle dekade – od provjere ministara do izrade ključnih zakona – na domaće organe.

Papirnati ciljevi se naravno mogu postići na papiru. Da li smo se u prosudbi uspjeha daytonskog procesa udaljili od svakodnevnog iskustva ljudi u BiH?

BiH nije savršena, i ja sam zadnja osoba koja bi mogla tvrditi da ovdje još nema ogromnog posla koji treba da se

uradi.

Siromaštvo je i dalje pošast ovog društva; stopa nezaposlenosti je neprihvatljivo visoka; mnogi nadareni mladi ljudi i dalje biraju iseljenje umjesto da se opredjele da žive u zemlji koju karakterizira glomazna birokracija, minimalne usluge i previše nekompetentnih i korumpiranih političara.

Međutim, ekonomija raste, i to ove godine brže od ekonomije bilo koje države na Balkanu. Otvaraju se nova radna mjesta, mada ne dovoljno brzo. To se postiže putem investiranja i poslovnog razvoja, a ne, kao u prošlim vremenima, putem kratkoročne i srednjeročne međunarodne pomoći. Javne usluge se unapređuju, i nastaviti će se unapređivati zajedno sa zaživljavanjem efikasnijeg fiskalnog sistema koji će ostvarivati povećane prihode.

Do ovih pomaka nije došlo slučajno. Oni su rezultat reformi koje su dovele BiH bliže Evropi. U narednim godinama tempo reformi će se ubrzati, a i ostvarena korist bi trebala da se brže osjeti.

BiH, iako još uvijek sporo, postaje bolje mjesto za život.

Ja sam prvi put posjetio BiH 1992. godine. Ona je tada išla ka kataklizmi koja je donijela tragediju njenim građanima a sramotu međunarodnoj zajednici. Ja sam redovno dolazio u ovu zemlju i u toku rata i nakon njegovog završetka, a posljednje tri godine na funkciji Visokog predstavnika, zaduženog za implementaciju Dayton, bile su među najvrijednijim godina moga profesionalnog života. Iako se situacija u Bosni i Hercegovini poboljšala, ona se nije poboljšala dovoljno brzo, i ja sam prvi koji to priznaje.

Dakle, vjerujem da će posao moga nasljednika biti da se koncentrira na to da ova zemlja funkcioniра bolje u interesu njenih građana.

To znači, u suštini, dvije stvari. Funkcioniranje državnih institucija koje smo stvorili u posljednje tri i po godine. I pomaganje samoj BiH da funkcioniра bolje, mnogo bolje. Ni jedna država ne može prosperirati ako troši 70% poreza od teško zarađenog novca bh. građana na vlast a samo 30% na usluge građanima.

BiH MORA smanjiti troškove vlasti koji osiromašuju građane i guše ekonomiju.

Ustavne promjene, o kojima se trenutno u BiH mnogo priča, nisu same po sebi cilj. To je način stvaranja države koja usluge građanima stavlja prije plata njihovih političara.

Ovaj zadatak – da BiH funkcioniра bolje – nije jedan događaj nego je proces. I drago mi je da mogu reći da je ovaj proces počeo zahvaljujući radu Dona Haysa i Bruce-a Hitchnera u proteklim sedmicama.

Do sada su pomaci bili skromni, ali prvi koraci prema promjenama putem konsenzusa su preduzeti, i to sluti na dobro za BiH u narednoj fazi njenog puta ka punoj suverenoj demokratskoj državnosti.

Ono što je važno sada jeste te pomake održavati i dalje, i vjerovatno tek nakon izbora 2006. godine, ubrzati ih.

Kada sam došao ovdje početkom moga mandata rekao sam da Dayton mora biti naš temelj ali ne može nam biti strop.

Tako se i pokazalo.

Sporazum, čiju desetu godišnjicu slavimo danas, donio je ovoj izvanrednoj maloj zemlji mir nakon užasnih ratnih razaranja. Međutim, on je isto tako omogućio i početak reformskog procesa.

Sada je na građanima BiH da nastave taj put do uspješnog završetka.

Hvala